

el seu ús pronominal: *Hom d'Org.* «la Sancta Escrip-tura, la qual dix la profeta de Déu ---» (2r4); Llull «per raó de les coses sentides, les quals hom no poria sentir, si ànima racional era privada de ésser» (*Contempl.*, 41), «us ha plagut ordonar, sényer, que los hòmens sants, per los quals és demostrada la via de paradís, que ajen fets molts de miracles» (ib., 57.5), «Ah, Sényer, sens lo qual no esperam gràcia» (ib., 165.7); «--- era un cavaler lo qual era molt vanaglorios ---» (Llull, citat per Fabra, *Gram.* 1912, § 144a).

I en els exemples següents, notem l'ús de *del(s) qual(s)* amb valor del possessiu adjectiu llatí *CUJUS*: «--- e ab altres escolans, en la companyia dels quals fo Félix ---» (Llull, citat per Fabra, ib.), «E ha-y un gran portal, les colones del qual són de diamant ---» (BMetge, ib.), «--- un strenu cavaller, los actes singulars del qual són molt experimentats ---» (*Tirant*, ib.). Com és sabut el ll. *CUJUS* ha deixat descendència sols en castellà, portuguès i logudorès (*DECH* IV, 705b44) i aquesta circumlocució era la solució romànica per a expressar-lo; veg. a més infra sobre aquesta qüestió.

Heus ací alguns exemples de *qual* com a relatiu adjectiu: «--- donant lo cor abundància de sanch per tots los membres, en la qual abundància són enfortits los membres ---» (Llull, citat per Fabra, l. c.), «E après partiren de aquí e faeren la via de Constantinoble, en la qual via encontraren ---» (Pere III, ib.); i en doc. de 1252: «li pagarà un diner del sou, del qual diner haurà una meala lo mercader» (*AlcM*).

Com a pronom neutre equivalent al castellà *lo cual*, si bé no manca algun exemple de *lo qual* («--- e finalment, fo hydròpich, del qual morí», Pere III, en Fabra, l. c.) la cosa normal era usar *la qual cosa*; Fabra cita: «Alaçrat nos havia emblat lo castell de Penàguila, de la qual cosa havíem gran dolor e gran ira», «--- guardats què fets, que vós venits contra nostre senyoriu, la qual cosa nós de vós no esperàvem ---» (Jaume I, *Cròn.*), «--- axí's feu. De la qual cosa sabé molt greu a monssenyor Felip» (Muntaner, *Cròn.*). En una carta de 1368 l'esmentat rei Pere III deia: «--- e vós no-ns havets respost a res d'açò ne havets cura de venir, la qual cosa nos és greu» (citat per Fabra, *Conv. Filol.*, § 100, ed. Barcino, II, 41), «o hauries de atorgar que Déu és injust, la qual cosa és impossible» (ib.). Per a més dades sobre l'ús antic de *qual*, veg. Fabra, *Gram.*, 1912, § 144, 146; *Converses Filol.* (ed. Barcino), n.ºs 90, 92, 95, 100; A. Par, *Sintaxi*, §§ 146, 892, 990-96; *AlcM* i *DAG.*, i J. Martí i Castell, *El català medieval. La llengua de Ramon Llull* (Bna., Indesinenter, 1981), pp. 143ss.

Com és sabut *qual* s'ha mantingut invariablement en el llenguatge escrit com a relatiu, pronom i adjectiu (veg. Fabra, *Gram.*, 1956, §§ 107, 108, i 123, i per a més detalls sobre aquesta qüestió, veg. les *Convers.*, §§ 90, 92, 95, 97, 98-100, ed. Barcino). La combinació *lo qual* que solia emprar-se com a pronom relatiu neutre pels escriptors de la Renaixença i per alguns de posteriors, en imitació del cast. *lo cual*, s'ha eliminat amb èxit del llenguatge literari que fa servir *la qual* 60

cosa o cosa que i també *set que*. Una altra solució, poc feliç, de l'època esmentada, l'ús de *qual* (o de *quin*) amb valor del cast. *cuyo*,² també s'ha bandejat, i la forma analítica *el (subst.) del qual*, que era usual en el llenguatge literari antic (veg. supra, i Fabra, *Gram.*, 1912, § 146) al costat de *de qui* (veg. s. v. *QUÈ*), és la que s'ha restablert en definitiva.

En el llenguatge antic *qual* s'usava a més en combinacions amb *que* (de vegades amb *qui*) amb valor de 'qualsevol (persona, cosa) que' o 'quisvulla que' com a pronom o adjectiu indefinit: 1211 «és dit e promés --- que --- mos homes ni mos valedors quals qe sien no facçen mal a vós» (Russell-Gebbett, l. c., 92.16); 1279 «(h)an jurat emprès que quals que no volés tenir ço que la carta diz que perda l sol.» (ib., 117.32); *Cost. Tort.* «et encara [tothom pot] fer albeylò ab sa pròpria messiò, per la carrera pública de sots terra, tro al Rech o a la Barbacana o al Vayl, qual que li plàcia» (ed. Oliver, p. 126);³ 1288 «que-l senior Rey no atorg a negú donació de seent menys de conseyl --- qual que persona vuila auer d'él donació o gràcia de seent o de gran quantitat» (CaCandi, *Miscel.* II, 316, mal grafiat junt); Muntaner «e que d'aquí avant per tots temps la casa de Tunis fos tengut de donar lo treüt a qual que fos rei d'Aragon» (*Cròn.*, cap. 31, I, 73.7); algun cop *qual qui* com en aquest passatge del doc. de 1296: «qual qui contre aquest manement farà pagarà» (*RLR* v, 91). En els següents passatges *qual que* s'empra com a adjectiu: *Hom. d'Org.* «E quals que peccads aja om faitz entró aizí, ne quals que falimentz ---» (5v8); 1271 «--- de qual que moneda sia ---» (Alart, *RLR* iv, 376), i la variant *cal que* en docs. ross. de 1288 («--- fruyta de cal que linatge que sia ---», (ib., 505) i de 1270, 1311 en Alart, *InvLC*; Llull «Tota hora que la potència racional afigur ni destriu ni jutge en qual que cosa se sia» (*Contempl.*, 43, 6), «--- en qual que loc hom sia ni en qual que sentior hom sia ---» (ib., 161, 20).

D'aquestes construccions es va consolidar *qualque*, adj. indef. 'algun, -a', d'una banda, i d'altra en el sentit de 'aproximadament, poc més o menys', i altres compostos com *qualquesia*, *qualquequal*; veg. infra els compostos.

Notarem a més l'ús de *qual qui fes* 'malgrat que hom fes' en Muntaner: «festa li fo feta (al senyor rei) a Palerm, gran rez major fo en Messina sí que la festa durà més de quinze dies. Emperò qual qui faés festa, lo senyor rei pensava en los afers» (*Cròn.*, cap. 65, 126.14); cal afegir que en aquest sentit Muntaner emprava més sovint *qualsque fes*, veg. *QUÈ*, n. 25).

Cpr.: *Qualque*, adj. 'algun' [Desclot «--- que sempre que yo aja aüt un fil ho una fila de qualque muler yo aja ---» (*Cròn.*, cap. 2, *NCL* II, 14.18); *Set Savis* «Mas assí (=ací) estar no porem, / Car si l'infant està assí, hoyrà qualque mayt / Dir alguna vilania» (vers 123); Eiximenis «Dirà axí algú si yo he desalt de ma muller per qualque fadyuyt o dolència» (*Dones, DAG.*); c. 1460, *Spill*, 1639; «*Qualque*, alguna» (1472, *JEsteve, DAG.*),⁴ 'aproximadament, poc més o menys', ant. [Pere Cerim. «ixqueren dels de València *qualsque*